

ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ В ЮРИДИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

проф. д.ю.н. Вихър Кискинов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ № 15
vkiskinov@abv.bg

Абстракт: Разглежда се въздействието на информационните технологии върху правото, върху юридическата професия, приложения в юридическото обучение и еволюцията на академичното юридическо образование.

Ключови думи: юридическо образование; *mind taps*; електронно обучение.

Годината 2010 е краят на един десетгодишен период, познат като Лисабонската стратегия и време за равностетка на усилията по създаване на европейското информационно общество. Годината също е време за перспективни замисли и ново начало в развитието на Съюза.

В една професионална дейност подобни моменти са подходящи за сумиране на досегашните усилия и за търсене на нови перспективи. Това намерение има особено актуално значение в областта на информационните технологии, а поради новостта и всеобхватността на проблема – и спрямо тяхното цялостно въздействие върху правната практика, наука и образование. Това въздействие, конкретизирано към разглежданата тема, се очертава в следните насоки:

първо, как правото развива своето съдържание като включва в обекта на правна регламентация нови, наречени „информационни“ отношения и как юридическото образование обхваща тази нова материя;

второ, как новите технологии допълват традиционния работен стил на юриста и какви са произтичащите нови учебни теми;

трето, как информационните технологии се прилагат за организиране на традиционно и ново юридическо учебно съдържание;

четвърто, общността на горните въпроси предизвиква размисли и обобщения с предмет измененията в академичната среда на юридическото образование.

Всички тези въздействия следва да се оценяват и перспективно продължават в европейския контекст, защото той е не само организационно-правният, но и цивилизационният избор на нашето общество.

Първо, развитие на юридическото учебно съдържание.

В поредица от актове ЕС последователно формира ново юридическо съдържание. Началото беше поставено с проблематиката на личните данни. Последваха европейски регламенти и директиви за електронния документ и подпис; достъпа до обществена информация и нейното повторно използване; електронната търговия; електронните съобщения; електронното правителство и управление; компютърните престъпления и сигурността в дигиталната среда. Създаде се организация и процедура за европейския домейн .eu, придружена със съответната правна регламентация и практика по прилагането ѝ. Развитието на информационното общество се намира в непрекъснатия фокус на внимание от страна на Комисията, Съвета и Европейския парламент.

Стратегията 2020 и свързаните с нея действия развиват горното съдържание. Една от ключовите инициативи е **Европейският дигитален дневен ред**, която има за цел да постигне икономически и обществени ползи чрез създаване на **Общ дигитален пазар**, което несъмнено ще обогати правната проблематика в тази сфера.

Цялото това съдържание определя съдържанието на задължителна учебна дисциплина с наименование „Информационно право“ в специалност „Право“. Същата материя се преподава в две магистърски програми на специалност „Международни отношения“. Едновременно с това трябва да се отбележи, че тази материя у нас се схваща предимно като изключение и курioз, не е обект на масов образователен интерес от българските юридически факултети и единици от тях са включили в учебните си планове горното съдържание.

Второ, приложение на информационните технологии в юридическите дейности и обучение за тяхното използване.

Технологиите не само пораждаат условия за действие на нова правна регламентация. Те допълват традиционния работен стил на юриста и откриват нова научна и образователна проблематика. Тяхната привлекателност за правото е била установена още в началото на 50-те години от миналия век. Големите обеми от данни, динамиката, сложността на юридическите казуси и свързаната с това обработка на

информацията са само част от факторите, довели до ново начало в науката за юридическите методи, наречена в модерния тогава стил „правна информатика“.

Съвременето на тази научна и учебна дисциплина се формира от множество фактори и теми – организация, обработка и използване на правната материя; информационни технологии на електронно правителство и електронно управление; електронни регистри, вкл. Търговския регистър; достъп до европейско и национално законодателство чрез правни информационни системи.

Към тази материя се добавят и темите, които ЕС не само разработва, но и препоръчва на държавите-членки да присъединят усилията си в рамките на национални и общностни програми - електронно правосъдие (e-justice); дематериализация на юридическите процедури; отново електронно правителство; достъп до национално законодателство (N-Lex). Без алтернатива са знанията и уменията за ползване на източници като Eur-Lex – информационната система на ЕС; достъп до общностната практика (curia.europa.eu); достъп до национална съдебна практика (Caselex).

ЕС последователно провежда идеята за по-дълбок и правно аргументиран поглед върху проблемите на електронното правителство чрез редица инициативи, изучаването на които е подготовка не само за практиката на юриста, но и за бъдещото състояние и действие на държавните институции.

Тези и други съществени проблеми се изучават в задължителната учебна дисциплина „Правна информатика“, съобразена с изискванията на EULISP – европейската образователна програма за правна информатика. Тази програма продължава и се развива чрез Европейското лятно училище по информационно право. Юридическият факултет на Софийския университет ежегодно изпраща студенти за участие в тази програма. Отново обаче трябва да се отбележи, че констатациите и местните обществени нагласи към информационното право се проявяват спрямо тази учебна дисциплина в още по-засилени черти.

Трето, конкретни приложения на информационни технологии в юридическото образование.

От началото на 2007 г. Юридическият факултет поддържа собствен сайт www.law.uni-sofia.bg. Той е създаден с цел да изпълнява общофакултетни задачи, да организира учебно съдържание и да подпомага обучителния процес. Броят на регистрираните студенти и преподаватели е над 5000, създадените лични сайтове надминават 600. В процеса на практическото обучение по информационно право са издадени над 2000 сертификата за електронни подписи. Особено подходяща за обучението на студентите-юристи се оказва възможността за дистанционно използване на десктоп приложения – Office, информационни системи, софтуер за създаване на мисловни карти (mind maps).

Съществено допълнение към технологичната основа на преподаването е безжичната мрежа на Юридическия факултет. Чрез тази мрежа правните информационни системи са достъпни в повечето аудитории на факултета и може да се използват в лекции, упражнения, семинари, за самостоятелна работа, научни прояви, кръжочни сборки и пр. Този достъп в съчетание с десктоп-приложенията на сървърите и сайта на факултета в съвкупност осигуряват много добри условия за преподаване и изучаване на юридическите дисциплини както за студенти, така и за преподаватели.

Сайтът на една учебна дисциплина служи за организиране на юридическото учебно съдържание. Той е общодостъпен и съдържа: учебен план, въпросник, изисквания по учебния план; препоръчителна литература, презентации, и пр.; форум, връзки, новини по RSS канали. Така по естествен начин се постига обединение на научни и преподавателски усилия с възможности за съвместно използване.

Към този общ сайт се създава самостоятелен сайт за всеки курс и форма на обучение. Например, по информационно право има толкова сайта, колкото курса са използвали електронно обучение.

Сайтът на конкретен курс се състои от:

- Лекции във вид на презентации, както са изнесени в залата;
- Лекции с въпроси – задължително изпълнение;
- Тестове – незадължително изпълнение;
- Практикуми и задачи;
- Програми на факултетните сървъри за отдалечена работа в десктоп-режим.

Тестовите са два вида – обучаващи и оценяващи.

Обучаващите тестове са част от всяка онлайн-публикувана лекция. Всяка такава лекция съдържа средно 6 въпроса, един от които представлява задача за съставяне плана на лекцията. Въпросите се повтарят, докато студентът не даде верен отговор на всеки един от тях. Всеки тест се публикува непосредствено след лекцията с инструктивен срок за изпълнение средно 10 дни. Този вид тестове са задължителни за изпълнение.

Оценяващите тестове се създават за отделна тема или група конспектни теми. Прилагат се стандартни технологии – случайни въпроси, разместване на отговорите. Използват се общо 5 типа въпроси. Тестовите позволяват многократно изпълнение за постигане на по-добър резултат. Възлагат се 2-

3-4 пъти по време на семестъра. Всяко възлагане е достъпно от студента и преподавателя, който може да преглежда резултатите на всеки студент за всеки тест. Тези тестове са незадължителни за изпълнение.

Кратката статистика за тестовите изпълнения по една учебна дисциплина показва:

Обучаващи тестове – задължително изпълнение	
Среден брой тестови въпроси за 1 изпитен въпрос	6
Брой изпитни въпроси	50
Един студент отговаря през семестъра на задължителни въпроси	300
Студенти – редовно и задочно обучение - над	500
Общ брой на въпроси и отговори за семестъра	150 000
Оценяващи тестове – незадължително изпълнение	
Един студент отговаря през семестъра на	104
Студенти – редовно и задочно обучение - над	500
Общ брой на въпроси и отговори за семестъра	52 000

Няколко учебни дисциплини в Юридическия факултет, между които информационно право, правна информатика, криминалистика и пр. прилагат изчерпателно към своето съдържание тези технологии.

Общи констатации:

- постига се непрекъснат учебен процес;
- студентът е ангажиран от първия ден на преподаването;
- резултатите от работата на студента и текущият контрол са достъпни;
- мотивираният студент има възможности за пълна изява;
- немотивираният студент е подложен на непрекъснат контрол;
- оценяване на знанията и уменията може да се извърши по много критерии и чрез повишаваща се скала за оценка;
- времето, което студентът прекарва за обмисляне на материята, се увеличава многократно;
- усилията на преподавателя за създаване и поддържане на учебното съдържание, както и за проверка на студентската активност се увеличават няколко пъти в сравнение с традиционните методи на преподаване.

Юридическият факултет на Софийския университет предприема инициативи за популяризиране на електронното обучение. През зимния семестър на 2009 г. факултетът проведе **Ден на информационните технологии**, в рамките на който 11 преподаватели изнесоха доклади, а 6 студента представиха свои приноси. В същия ден бяха дадени 98 консултации за използване на факултетния сайт. В резултат на проведените разисквания бяха формулирани предложения за изпълнение на текущи и дългосрочни задачи за внедряване на информационни технологии в обучителния процес във факултета.

Като продължение на тези усилия Юридическият факултет организира конференция **“Информационните технологии в юридическото обучение”** на 14 май 2010 г. Част от конференцията е обявеният конкурс за най-добра юридическа мисловна карта с участници – студенти, изучаващи право и правни науки.

В допълнение на тези начални стъпки авторът смята за необходимо включване на темата за електронното юридическо обучение в Стратегията за реформата в съдебната система - 2010. Особено внимание заслужават няколко инициативи: създаване на общ юридически образователен портал; въвеждане във всички юридически факултети задължително преподаване на информационно-правната проблематика; използване на електронно обучение като средство за уеднаквяване на знанията и оценките в юридическите факултети.

Четвърто, създава се нова академична среда. Съществени нейни черти са: тя е качествено нова среда за организация на учебното съдържание; показва възможности за непосредствена връзка с

практиката и приложна ориентация на учебното съдържание; организира и предоставя значителна част от необходимата за обучението правна информация; осигурява възможности за непрекъснат контрол на студентското участие в учебния процес и за резултатност на преподаването.

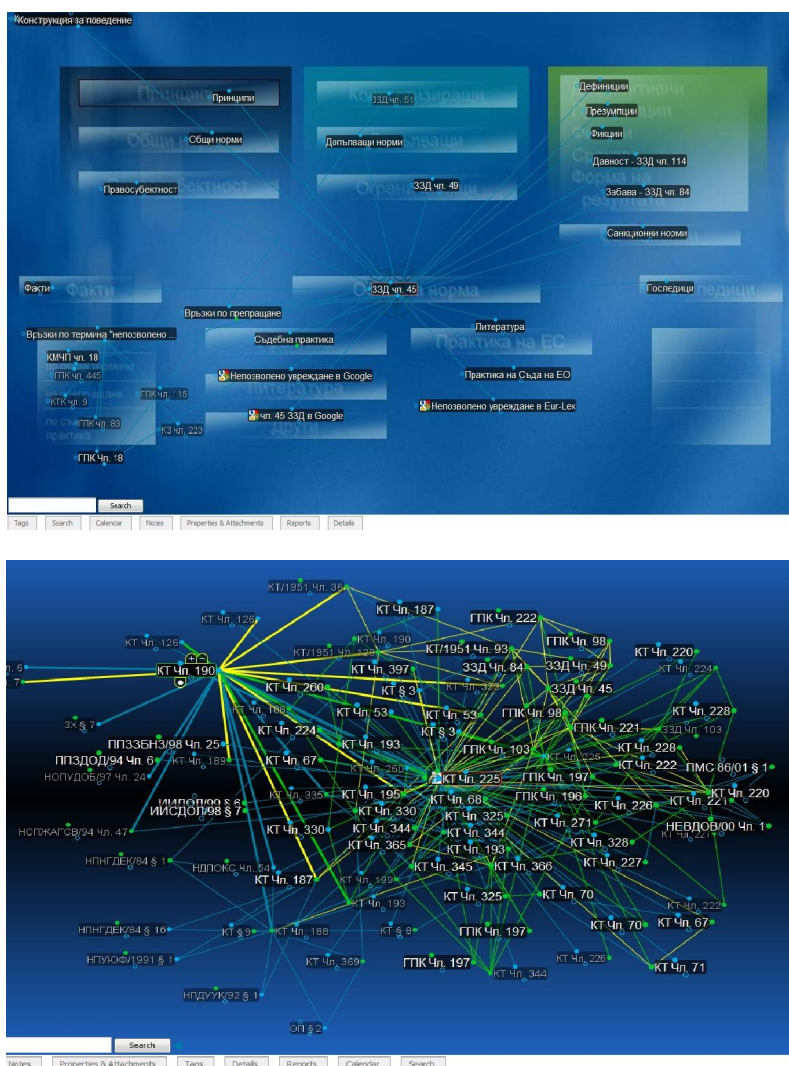
В тази съвкупност от нови качества едно от тях има особено значение не само за юридическото образование, но и в по-общия контекст на юридическата наука и практика.

Юридическата материя има своите особености. Те се отразяват и върху учебното съдържание. Студентите получават знания и умения за работа със специфични идеални обекти като: нормативни структури, напр. съдебни и законодателни процедури, нормативни конструкции; организационни структури на държавни органи в законодателната, изпълнителната и съдебната власт. развити системи от правни понятия, напр. европейския тезаурус Eurvos.

Ето защо подходящо приложение намират познатите методи за представяне на знанията като семантични мрежи, фрейми и пр., както и използване на съвременни средства за израз на тези представяния като концептуални/мисловни карти.

Посредством съвременни информационни технологии в десктоп и онлайн варианти са изградени концептуални мрежи с юридическо съдържание. Така например са създадени нормативни структури, с 200 000 елемента и 358 000 връзки между тях, а получените структури са достъпни като част от сайта на съответната учебна дисциплина.

Студентите получават и изпълняват задачи за създаване, обмен и използване на нормативни, концептуални и организационни структури.

Така създадените нормативни и концептуални структури имат широко приложение не само като средство за организиране на правната материя, но и като основа на нови методи с широко приложно поле – законодателство, практика, правоприлагане. Особено подходящи са техните приложения в дейностите,

съпровождащи електронното правителство и електронното правосъдие, където се поставят изискванията за „дематериализация на юридическите процедури“.